

MALMÖ UNIVERSITY

Malmö
University
Electronic
Publishing

This is an electronic version of a text published in
Törnroslandet (red. Irka Cederberg)

Citation for the published paper:

Berit Wigerfelt & Anders Svensson Wigerfelt
Rasism i Sverige – exemplet Klippan

URL: <http://hdl.handle.net/2043/10807>

RASISM I SVERIGE

– EXEMPLET KLIPPAN

BERIT WIGERFELT &
ANDERS SVENSSON WIGERFELT

Vad var det som gjorde att Klippan blev skådeplatsen för öppen rasism och rasistiskt våld? En tydlig och öppen rasism uppstår inte i ett socialt och politiskt vakuum och samhällsklimatet på regional och nationell nivå måste därför också beaktas då den lokala nivån diskuteras. Man kan också tala i termer av samhälls- respektive individnivå. Det finns inte någon enskild faktor som kan förklara varför öppen rasism och organiserad nazism växt sig starka under 1990-talet, vare sig på nationell nivå eller lokalt i Klippan. Det verkar vara så att flera olika faktorer på olika sätt och på skilda nivåer samspelar med varandra, vilket leder till uppkomst och förstärkning av den öppna rasismen. Enskilda aktörer och gruppdynamik har spelat en viktig roll i dessa processer.

I ett makroperspektiv ser vissa forskare framför allt globali-

seringen och individualiseringen som viktiga orsaker till varför den öppna rasismen blivit tydligare under 1990-talet. Processerna kan ge individerna nya möjligheter men medför också ökade krav och en rädsla för att tappa kontrollen. De har även inneburit att beprövade strukturer som familjen, klassen och grannskapet minskar i betydelse. Dessa processer ger emellertid också upphov till motreaktioner; en sådan kan vara att i huvudsak konstruerade identiteter, exempelvis »den vita rasen«, anses vara värda att kämpa för i en svårgripbar värld.

En vanlig förklaring, vilken även framfördes i samband med folkomröstningen i Sjöbo, är att det finns en koppling mellan 1930- och 40-talens nazister och dagens organiserade nazism. Visserligen fanns det lokalavdelningar av först »Furugårdare« och sedan »Lindholmare« under 1930-40-talen i Ljungbyhed och i den omgivande landsbygden. Men i själva tätorten Klippan finns ingen tradition av nazism. Orten präglades istället av starka folk-rörelser. Några direkta personliga kopplingar mellan tidigare organiserade nazister i kommunen och dagens ungdomliga aktivister har vi inte heller funnit. Man kan emellertid tänka sig att det finns speciella strukturer i kommunen som lever kvar sedan lång tid tillbaka och har relevans för uppkomsten och förstärkandet av den öppna rasismen, som reproduceras i nya former. En sådan faktor skulle kunna vara Klippans historiska karaktär av brukssamhälle. Denna typ av samhälle utmärks enligt tidigare forskning av en fientlig attityd mot »främlingar«. Även om Klippan inte längre kan betecknas som ett brukssamhälle är det dock inte omöjligt att det finns mentaliteter på orten som lever kvar sedan »brukets dagar« och under vissa förhållanden kan aktiveras.

Grannorten Bjuv är i likhet med Klippan en gammal bruksort stadd i förändring. Vi kan se likartade processer och sociala spänningar verksamma bland skilda ungdomsgrupperingar på de båda orterna. I Bjuv fann vi också grupperingar av ungdomar som satte kamratskapet i gänget före skola och framtida karriärer. Genom upplevelser av utanförskap och brist på meningsfull sysselsättning på hemorten dras dessa ungdomar till »gänget«

där de erhåller en gemenskap och trygghet som de inte lyckas få i andra sammanhang. Inom gängets ramar skapas egna kollektiva identiteter.

Det kan alltså vara så att grogrunden för en mer militant öppen rasism är gynnsammare på orter som drabbats särskilt hårt av moderna omvandlingsprocesser, vilka medfört en upplösning av sociala krafter som tidigare höll människor samman. Den gamla brukskulturen i både Klippan och Bjuv kittade samman invånarna. Men när förändringens vindar blåser kan kanske just bruksandan bli en hämmande faktor.

Om nedgången för den dominerande industrin kombineras med generella strukturella förändringar som jordbrukets minskade betydelse och industrisamhällets tillbakagång förenat med den ekonomiska krisen under 1990-talet förstärks känslan av otrygghet. Det var inget unikt för Klippan men drabbade orten hårdare än många andra platser. Den ekonomiska krisen sammanföll i tiden med att antalet asylsökande ökade kraftigt, bland annat till följd av Jugoslaviens upplösning. Många människor kopplade ihop de försämrade levnadsbetingelserna med flyktinginvandring och med hjälp av vissa politiker på både nationell och lokal nivå pekades »invandrarna« ut som syndabockarna. Det rådde helt enkelt ett helt annat samhällsklimat jämfört med tiden före folkomröstningen i Sjöbo 1988. Förändringen i riktning mot en ökning av den restriktiva opinionen i flyktingfrågor har påverkat stämningarna i många lokalsamhällen där asylsökande och flyktingar placerats, alltså inte bara i Klippan. Inte minst gäller detta även några av ortens grannkommuner, varför det kan sägas att ett regionalt främlingsfientligt/rasistiskt förhållningssätt växt sig starkt. På lokal nivå i Klippan var under en period tre främlingsfientliga partier representerade i kommunfullmäktige, som delvis har fångat upp och förstärkt negativa attityder gentemot »främlingar«. Öppen rasism och rasistiskt våld hänger delvis samman med detta. Många aktivister upplever att de har stöd av den »tysta majoriteten«. Även etablerade partiers flyktingpolitik som framställer flyktingmottagande som en börda har bidragit.

När det under början av 1990-talet förlades en mottagningsenhet för asylsökande i centrala Klippan blev segregationen i det lilla samhället mycket märkbar. Rasismen finns i olika varianter i hela det svenska samhället men i Klippan blev den tydlig när en stor grupp av dem som kategoriseras som »främlingar« anlände. »Främlingar« i lokalsamhället är dock inget nödvändigt villkor för att öppen rasism ska frodas. Vellinge i sydvästra Skåne är ett exempel på hur nazism kan växa i ett lokalsamhälle utan att antalet »invandrare« är särskilt högt. Ofta räcker det med föreställningar om »främlingar« och inbillade hot för att lokala ungdomar med hjälp av propaganda som Vit maktmusik ska formuleras till organiserad nazism.

Den låga utbildningsnivån i Klippan kan vara en annan faktor som spelat en viss roll. Många undersökningar visar på sambandet mellan låg utbildning och öppen rasism. Förhoppningsvis är det så att utbildning medverkar till att rasismen minskar. Det finns dock forskare som kritiserar denna syn och menar att exempelvis högutbildade lärt sig svara »rätt« på attitydundersökningar, hur man ska formulera sig, etc. De högutbildade tar verbalt avstånd från rasism och tillskriver underordnade grupper denna orientering.

Massmediernas rapportering och stämpling av Klippan kan ha påverkat den öppna rasismen. Frågan är dock: på vilket sätt? Ett viktigt resultat av mediebevakningen av händelser som de i Klippan är att man faktiskt kan hjälpa till att bryta ner och motverka en öppet rasistisk och våldsam miljö. Medieuppmärksamheten kan få en mobiliserande effekt, något vi tydligt ser i Klippan. Hos lokalbefolkningen och kommunen understryks allvaret i det som sker och man mobiliserar för att göra något åt problemet, även om det endast är den öppna och tydliga rasismen som berörs. En annan positiv effekt är att enskilda ungdomar som inte blivit alltför involverade i den organiserade nazismen inser allvaret i vad som sker.

För ungdomar som uppfattar sig som förlorare i lokalsamhället kan ett stort tidningsuppslag om angrepp på flyktingar eller invandrare ge en känsla av egen betydelse och »makt«. För mer

organiserade grupper kan mediebevakningen av rasistiska våldshandlingar markera gruppernas styrka och skapa respekt inom organisationen samt ge ökat stöd från meningsfränder. Mediernas uppmärksamhet var exempelvis en förutsättning för VAM (Vitt Ariskt Motstånd) och andra rasideologiska gruppers uppsving i början av 1990-talet. Olika kamratgång på olika håll i landet med invandrarfientliga eller rasistiska åsikter hittade en politisk uttrycksform för sina tankar. De fick kontakt med de delar av nätverket som tillhandahöll rekvisita och propaganda och började etablera egna grupper.

I Klippans fall blev mordet på Gerard Gbeye 1995 en vattendelare. Många av dem som ingick i den öppet rasistiska miljön lämnade denna, medan andra stärktes i sin ideologiska övertygelse och fick ökade kontakter med aktivister både i Sverige och utomlands. De ideologiskt övertygade kom att utgöra kärnan i den lokalavdelning av NSF (Nationalsocialistisk front) som bildades 1996. Nya våldsdåd satte återigen Klippan i fokus i slutet av 1990-talet och nazister som Marcel Schilf flyttade hit. Han och hans anhängare är levande exempel på hur aktivister söker sig till omskrivna orter som de uppfattar som arenor för uppgörelser eller som jordmån för mobilisering och organisering. Naturligtvis bidrar även tanken på att få vara bland likasinnade till inflyttningen.

Signaler från vuxensamhället

De öppna rasistiska handlingar som ägde rum i början av 1990-talet avfärdades av många som en ungdomsprotest, något som skulle gå över efter ett tag. När exempelvis massmedierna talat om och beskrivit rasismen i Klippan är det i hög grad just ungdomsgängen som pekats ut. Det finns emellertid en stark koppling mellan dessa ungdomar och vuxensamhället, vilket vi har funnit i vår studie.

Det finns bland många svenskar i dag ett sätt att tala om flyktingar/invandrare, en diskurs som går ut på att dessa får höga socialbidrag, de betar sig konstigt, de är kriminella etc. Men

man inte bara talar om dem. Man ger också signaler genom sina handlingar eller »icke-handlingar«. När personer med ett »osvenskt« namn inte kan få något arbete trots bra utbildning och meriter signaleras något viktigt – att människor som invandrat inte hör hemma här. Vad får detta sätt att tala om minoriteter och diskriminera dem för konsekvenser? Eftersom ungdomar ofta är mer trendkänsliga och lätt fångar upp det som rör sig i samhället kan det kanske vara så att en del ungdomsgrupperingar genom den öppna rasismen och nazismen hittar en »lösnings« på de problem som vuxna dagligen ventilerar. Några av aktivisterna i Klippan anser att de egentligen tydliggör och handlar efter de åsikter om invandrare som många vuxna runt om i Sverige har. De vuxna talar mycket men gör inget, enligt de organiserade aktivisterna.

Flera av de ungdomar vi har intervjuat som idag är aktivister menar att de till att börja med var allmänt kritiska till den svenska invandrings- och flyktingpolitiken. De tyckte att Sverige tog emot för många invandrare och att dessa tog jobben från svenskarna och levde på frikostiga socialbidrag under en tid när många svenskar själva hade det svårt. Detta var synpunkter de hade uppsnappat från exempelvis vuxna i omgivningen eller från öppet flyktingfientliga partier. När de började på högstadiet i Klippan mötte de flera med samma åsikter och träffade även ungdomar med invandrarbakgrund, av vilka de retade sig på några och kunde även komma i slagsmål med dem. Bråken befäste fördomarna och det utkristalliserades mer gängliknande grupperingar.

Samtidigt blev det »inne« i vissa ungdomskretsar i Sverige överlag att bli »rasist«. Denna subkultur spreds inte minst från Storbritannien genom »skinheads« och fotbollshuliganer. Vit makt-rörelsen förmedlade rasistisk propaganda via musik, tidningar och olika symboliska märken att fästa på kläderna. Genom klädstil och rakade huvuden markerade man öppet vad man stod för. Vad som skedde var alltså en radikaliserings av de åsikter de hört från vuxna. En liten klick av de unga gick ytterligare ett steg och började sympatisera med den nazistiska rörelsen. Denna fanns som en hård kärna i det mycket större gäng som

kallade sig »rasistgänget«. De allmänt rasistiska åsikterna tog alltmör formen av ett helt ideologiskt paket för att finna lösningar på de problem som man ansåg Sverige hade.

Efter mordet på Gerard Gbeyo lugnade situationen ner sig tillfälligt i Klippan. »Rasistgänget« splittrades upp men det fanns kvar några få aktivister med nazistiska sympatier som bidade sin tid. Ett antal incidenter i Klippan, exempelvis när den 18-åring som dömdes till medhjälp för mordet på Gbeyo släpptes fri, gav rörelsen luft under vingarna. Man rekryterade nya unga medlemmar, bildade en lokalavdelning av Nationalsocialistisk Front (NSF) och fick fördjupad kontakt med aktivister på andra orter, vilket underlättades av den massmediala uppmärksamheten.

Under senare delen av 1990-talet inträffade några våldshändelser som återigen spetsade till situationen i Klippan. I början av 1998 knivhögg en ledande klippannazist en ung man med invandrarbakgrund. Den unge mannen blev senare samma år beskjuten genom sitt fönster av samme nazist. Vid ett senare tillfälle knivhögg en ung kvinna, syster till den 16-åring som dödade Gbeyo, en man med invandrarbakgrund. De här händelserna har självklart rasism som grund men också en personlig dimension. Hat och ilska från båda sidor är riktade mot enskilda individer som anses av motparten som särskilt farliga eller provocerande. Efter att Marcel Schilf och hans organisation Blood and Honour flyttat till Klippan spetsades situationen till ytterligare.

Frågan är om den nazistiska rörelsen kommer att stärkas. Utvecklingen kommer att vara beroende av interna faktorer inom Vit makt-miljön såsom dugliga ledare och förmåga att organisera rörelsen. Även om NSF dominerar som organisation i Sverige är Vit maktrörelsen mycket splittrad. Någon samlande ledargestalt eller oomstridd organisation finns inte. Detta gäller även på ett europeiskt och globalt plan. Lika viktigt som den interna utvecklingen är den sociala och politiska miljö den verkar i. Globala, nationella och lokala händelser och processer påverkar den »ram« inom vilka aktörerna i rörelsen kan operera. Det därför viktigt att studera vilka faktorer som medförde en ökning av den öppna rasismen och nazismen både i Sverige och Klippan

under 1990-talet. Det gäller med andra ord att se på vilka processer som påverkar och vilka möjligheter som står till buds för att minska eller förhindra de negativa effekterna.

Identitet och självbild i Klippan

Mordet på Gerard Gbeyo 1995 stämplade Klippan som en ort där människor var/är kallsinniga och rasistiska. Vittnesförhören inför rättegången mot Gbeyos mördare skildrades utförligt i medierna och gav en skakande inblick i ortens öppet rasistiska subkultur. Detta har naturligtvis påverkat ortens identitet och självbild. Under de år som gått sedan mordet har tjänstemän, politiker och andra i ledande ställning i Klippan på olika sätt kämpat för att bilden av orten ska bli bättre och positiv. Diskussionerna om stämplingen har tagit mycket plats och kraft, kanske till den grad att viktigare frågor som varför och i vilka former det finns nazism och rasism i samhället tenderar att bli underordnade.

Politiker i Klippan har man vädjat till skolverket, kommunförbundet och olika departement om hjälp att finna strategier och arbetssätt. Hos regeringen har kommunalrådet Rune Persson flera gånger begärt att en nationell insatsstyrka för att bekämpa nazistiska aktiviteter ska inrättas. Men ingen har gett kommunen någon hjälp. Istället har man uppmanats att själv samla erfarenhet för att kunna delge andra.

Folkligt har en viss mobilisering skett, delvis kanaliserad genom folkrörelser, som tagit sig uttryck i fackeltåg och festivaler mot rasism och nazism. Den folkliga motrörelsen har velat säga ifrån, »nu får det vara nog«, de nazistiska aktivisterna ska bort. Någon allmän debatt om rasism i vid bemärkelse har däremot inte framskyttat, inte heller har utanförskap, segregering och diskriminering diskuterats.

De kommunala åtgärder som vidtogs i Klippan efter mordet var bland annat att organisera arbetet för att motverka den öppna rasismen genom täta kontakter mellan skola, polis, fritidskontor och socialtjänst. Polisens kartläggning av den öppet

rasistiska miljön i förundersökningsmaterialet användes till att söka upp de familjer som hade ungdomar som figurerade i polisutredningen. Hembesöken gjordes framför allt av personal från socialtjänsten, i vissa fall även från polisen. I några hem blev man till en början knappt insläppt, en del föräldrar reagerade med bestörtning, andra med förvåning. I de flesta fall ledde dock hembesöken till återkommande kontakter, många med lyckad utgång, eftersom flera ungdomar lämnade den öppet rasistiska miljön.

Genom »brobyggande« ville man skapa bättre kontakter mellan »svenskar« och »invandrare« och flera projekt med den grundtanken startades. Projekten var inriktade på pojkar och bestod av aktiviteter som hade att göra med uthållighet, kamp och samarbetsförmåga. Tankarna bakom projekten byggde på norska erfarenheter. I Norge har ungdomar som tillhör nazistiska grupperingar erbjudits en möjlighet att komma bort från miljön genom att få syssla med »extrema« sporter som bergsklättring. Idéerna bygger på teorier om att unga människor inte blir medlemmar i nazistiska organisationer av primärt politiska motiv utan främst av psykologiska skäl.

I Klippans skolor har både personal och elever inriktat sig på information och attitydpåverkan, bland annat genom föreläsningar av inbjudna gäster. Det är dock svårt att påverka en övertygad nazist med rationella och logiska argument. Inte därför att nazisten skulle vara dum men därför att logiken är annorlunda i den nazistiska ideologin. Myter och konspirationsteorier spelar en stor roll, argument bemöts ofta som propagandalögner. Vanligtvis är det bättre att vädja till känslor snarare än intellektet. Många försöker påverka genom att bjuda in »överlevare« från koncentrationslägren. Ibland fungerar det, men andra gånger ser de riktigt övertygade dessa personer som en del av den »judiska propagandan och lögnen«. Det finns också de som saknar förmåga till känslomässig inlevelse eller, till exempel när de ser filmer från koncentrationslägren, rentav identifierar sig med bödlarna.

I litteraturen om rasism och nazism och inte minst i massme-

dierna är det vanligt att de öppet nazistiska ungdomarna skildras som offer för dåliga familjeförhållanden. Detta gäller inte generellt i Klippan. Flera av de familjer som har barn som är medlemmar eller sympatisörer till NSF träffade regelbundet tjänstemän i kommunen under 1996. Delvis efter norsk förebild bildades under våren 1997 en föräldragrupp bestående av ett tiotal föräldrar och några tjänstemän, som sedan dess har träffats ungefär en gång per månad för samtal, erfarenhetsutbyte samt information från inbjudna föreläsare. Föräldragruppen vill gärna hjälpa andra föräldrar i samma situation och har i massmedier och genom en telefonlinje på olika sätt förmedlat sina upplevelser och erfarenheter i arbetet mot nazism. Genom stöd från föräldragruppen i Klippan och EXIT har liknade grupper även startats på andra håll i Sverige.

Motåtgärderna kan ibland leda till att personerna i den nazistiska miljön sluter sig allt tätare samman. Några av de pojkar som hade samröre med NSF bröt mer eller mindre med sina föräldrar, vilket innebar akuta konflikter i familjen och fick föräldrarna att tvivla på om de gjorde rätt som gick med i föräldragruppen. De flesta av föräldrarna menade dock att enda möjligheten att få en förändring till det bättre var att börja ställa krav på sina barn.

Kunskap om nazismens tankevärld har efterhand blivit väldigt god inom samverkansgruppen i Klippan. Klippan kan här utgöra en resurs för andra kommuner, en »vägledningstjänst« efter norsk förebild. Till vägledningstjänsten ska kommuner runtom i Sverige kunna vända sig för att av forskare och praktiker kunna få hjälp med att framför allt motarbeta den öppna rasismen. I detta sammanhang är det viktigt att påpeka att ytterligare forskning kring rasismens yttringar är nödvändig.

Strategin i Klippan har som framgått till stor del gått ut på att stoppa rekryteringen till NSF och att försöka omvända kärnan av aktivister för att bromsa de manifesta konflikterna – däremot inte att bekämpa rasismen i sig. Till viss del har man lyckats förhindra nyrekrytering, men inte helt. Handlingsplanen mot våld och rasism som antogs under hösten 2000 är en kraftfull markering mot nazismen i kommunen. Vad som dock till stor del

saknas i planen är strategier för att komma till rätta även med andra former av rasism. Detta kan delvis förklaras utifrån att dessa former hittills varit alltför dåligt belysta och uppmärksammade överlag i Sverige. En annan förklaring kan vara att man helt enkelt inte vet hur dessa yttringar, som faktiskt handlar om ett sätt att tänka och handla i vardagen som berör oss alla, ska angripas.

Man kan inte bekämpa något man inte förstår

Mot huvudvärk kan det hjälpa att ta en värktablett. Men om värken återkommer bör man undersöka vad som ligger bakom smärtan för att inte bara döva symtomen utan försöka hitta en bot. På ett liknande sätt är det med rasismens olika yttringar. Naturligtvis måste vi göra något åt värken, det vill säga den öppna rasismen, vilken ofta tar sig uttryck i rasistiskt våld. Detta kan man delvis bekämpa genom att rikta in sig på aktörerna, en liten grupp fanatiker, framför allt genom kraftfull lagstiftning och polisiära ingripanden. Spridningen av rasistisk och nazistisk propaganda, inte minst i form av Vit maktmusik, måste försvåras. För att kunna bekämpa den öppna rasismen och nazismen fordras goda kunskaper om den nazistiska ideologin och hur den nazistiska tanke- och symbolvärlden ser ut. Man kan inte bekämpa något man inte förstår.

Den norske forskaren *Tore Björge* visar i en bok hur det rasistiska våldet går i vågor och dess uppgång och fall beror delvis på hur omgivningen reagerar: kamrater, lokalsamhället, medierna, polis, myndigheter, nazistiska grupper, antirasister med flera. Han menar att följande måste göras för att förhindra öppen rasistisk brottslighet i framtiden:

Lokalsamhället, liksom polis och domstolar, måste reagera direkt på rasistiska tendenser eller brottslighet. Om man inte reagerar direkt kan förövarna få en känsla av att de har rätt, framför allt om det finns vuxna invånare som ger sitt stöd i tysthet eller på annat sätt. En aktivist i Klippan uppgav exempelvis i en intervju att en del vuxna tyckte det var bra att en »neger« dödades.

I den svenska lagstiftningen är det idag möjligt att använda sig av bestämmelsen om hets mot folkgrupp och den s.k. uniforms-lagen (Lagen om förbud mot politiska uniformer) samt rasistiska och liknande motiv som straffskärpningsgrund (29 kap. 2 paragrafen 7 brottsbalken). Dessutom kan bestämmelsen om olaga diskriminering användas liksom lagen om etnisk diskriminering i arbetslivet.

Enligt flera forskare har rasistiskt våld stora likheter med annan kriminalitet och bör därför bekämpas enligt förebyggande kriminologiska teorier, som utgår från att många av de kriminella ungdomarna lever i social och kulturell fattigdom. Detta stämmer dock endast till viss del för de aktiva inom NSF i Klippan.

Några av de förebyggande strategierna kan delas in i två grupper: en kontrollerande eller situationell strategi som går ut på att försöka försvåra för någon att begå brott och öka risken för att åka fast. Rent konkret kan det innebära att polisen ser till att aktivisterna inte kan misshandla människor eller på annat sätt begå brottsliga handlingar. Föräldravandringar tillhör också denna grupp. Av största vikt enligt denna strategi är också att lära sig sätta gränser. Föräldrar behöver därför stöd i olika former. De föräldrar vilkas ungdomar blivit involverade i rasistiska organisationer kan ges hjälp att bilda föräldrarföreningar liknande den i Klippan. Dessa föräldrar kan också ha en viktig funktion genom att förmedla kunskaper till tjänstemän om vad som är på gång i den nazistiska miljön.

Den andra strategin kallas ibland för den strukturella eller socialt förebyggande arbete. Man försöker påverka de faktorer och processer som leder till att vissa individer/grupper blir kriminella. Vanligtvis talas i termer av marginalisering och svåra uppväxtvillkor. Långt ifrån alla barn som växer upp under ogynnsamma förhållanden blir kriminella. Viktiga faktorer som brukar anges i litteraturen är avvisande föräldrar, kriminalitet inom familjen och missbruksproblem. Några av lösningarna är att på ett tidigt stadium stödja familjen/föräldrarna genom sociala åtgärder och genom extra förskolestöd för barnen i förskolan.

När rasistiskt våld eller liknande inträffar svarar myndigheterna ofta med en informationskampanj. Efter ett tag, när man tror att det är lugnt igen, avslutas kampanjen. Tanken är att rasism och främlingsfientlighet ytterst bottnar i okunnighet och kan lösas med upplysning och information.

Frågan är om information och kampanjer ger något varaktigt resultat. Vad väljer vi att tro på och vad väljer vi bort i all information som sköljer över oss? I kampanjernas värld görs allt till svart eller vitt. Att ställa de svåra frågorna och ge människor en möjlighet att diskutera dem borde vara viktigare. Men hur ska denna diskussion föras? Finns det inte en risk för att man underbygger rasismen? Vilken roll har skolan i allt detta? Kan man utgå ifrån de fördomar och även »negativa« erfarenheter som många »svenska« elever har om »invandrade«?

Skolans motstrategier och undervisning måste naturligtvis anpassas efter målgrupp och ålder. I förskolan kan man förslagsvis sträva efter att befrämja generell empati. Viktigt i detta sammanhang är utvecklingen av en positiv självbild. Det finns enligt de norska forskarna *Raundalen* och *Lorentzen* belägg för att barn som känner sig uppskattade, tror på sig själva, känner att de har viss kontroll över sitt liv samt upplever världen som god och vänlig, på ett positivare sätt relaterar till det som är »annorlunda«, till »den andre«.

På låg- och mellanstadiet bör lärarna ta en utgångspunkt i hur barnen uppfattar världen för att vidareutveckla förmågan till medkänsla och att lära sig styra aggressivitet. Det är dock stor skillnad på förstaklassare som mest har utvecklat en känslomässig inställning och på sjätteklassare som normalt har förmåga till abstrakt tänkande. Yngre barn kan exempelvis identifiera sig med olika personer – det krävs därför bra litteratur – medan äldre barn kan läras att uppfatta stereotyper och fördomar i barnböcker och filmer.

Liksom vi har påpekat många gånger i studien kan rasism inte bara betraktas som ett individproblem. Äldre barn måste på något sätt få lära sig att analysera hur rasismen är uppbyggd, dess logik och hur den bevarar och förstärker ett orättvist och skittat

samhälle. Lärare måste lära sig att se de rasistiska strukturerna i skolan – och sin egen roll i dessa.

I skolan borde frågor kring ett multikulturellt samhälle problematiseras och en dialog främjas. Man får inte glömma att sätta in frågorna i ett ideologiskt och socioekonomiskt sammanhang – att koppla frågorna till makt, demokrati och utestängning.

Det är viktigt att det finns vuxna som kan utgöra föredömen. Flera av de ungdomar med utländsk bakgrund som vi har intervjuat har mist tron både på sig själva och på det svenska samhället. För att få föredömen i skolan måste rekryteringsbasen till lärarkåren breddas, fler lärare med invandrarbakgrund anställas och lärarutbildningen delvis ändras. Utbildningen har hittills varit dålig på att behandla rasismens olika yttringar.

Ett stort problem i skolan är att läroböckerna ofta är fördomsfulla och stereotypa. *Stéphane Bruchfeld* konstaterar i en granskning av läromedel för högstadiet och gymnasiet i historia, religionskunskap och samhällskunskap att ett (svenskt) etnocentriskt perspektiv är vanligt. Ofta fokuseras på kulturkrockar och på »problem« med invandring. Rasism diskuteras mycket lite och i de fall det görs är det viktigaste exemplet apartheid i Sydafrika. Andra former av rasism behandlas ytterst sällan i böckerna.

För att återgå till liknelsen om huvudvärken gäller det att hitta botemedel mot alla yttringar av rasism. Med andra ord är det viktigt att åtgärderna inte enbart riktar sig mot de aktiva nazisterna.

MALMÖ UNIVERSITY

Malmö
University
Electronic
Publishing